

Nilüfer Göle'nin Eserlerinde Kadın

Women in Nilüfer Göle's Works

Ahmet Yılmaz SOYYER

Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi
Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
Assoc. Dr., Süleyman Demirel University Faculty of Theology Faculty Member of Philosophy and
Religious Sciences, Sociology of Religion Department
Isparta/Türkiye
yilmazsoyyer@sdu.edu.tr | orcid.org /0000-0002-1592-8691

Havva ÇEVİKBAŞ

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi
Yüksek Lisans Öğrencisi
Süleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Philosophy and Religious Sciences,
Sociology of Religion Master's Student
Isparta/ Türkiye
koyuncuhavva1@gmail.com | orcid.org/0000-0002-2800-0630

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 14 Kasım / November 2022

Kabul Tarihi | Accepted: 1 Aralık / December 2022

Yayın Tarihi | Published: 20 Aralık / December 2022

Atıf | Cite as: Ahmet Yılmaz Soyyer, Havva Çevikbaş, "Nilüfer Göle'nin Eserlerinde Kadın", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49 (Aralık 2022/2), 256-270.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Süleyman Demirel University Faculty of Theology Isparta/Turkey

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd>

Mail: ilahiyyatdergisi@sdu.edu.tr

Nilüfer Göle'nin Eserlerinde Kadın¹

Öz

Bu çalışmada, İslamcılık, sekülerizm ve modernizm konularında çok önemli çalışmalar yapan Nilüfer Göle'nin kendi ifadesiyle yurttaşlık haklarından daha önemli gördüğü “kadın” meselesini eserlerinde nasıl ele aldığı değerlendirilmektedir. Çalışmada, Nilüfer Göle'nin 1980'den itibaren modernleşme hareketleriyle birlikte ortaya çıkan kadın konusunu eserlerinde nasıl ele aldığı değerlendirilmektedir. Göle, kadın konulu araştırmalarını daha çok İslamcı hareketler içerisindeki kadınlar üzerinden yapmıştır. Özellikle 1980'den sonra İslamcı hareketlerin en önemli unsuru kadın olmuştur. Nilüfer Göle bu yıllarda önemli olaylara şahit olmuş, sosyolojik bakış açısına bu dönemde sahip olmuştur. Türk modernleşme tarihini İslamcı kadınlar üzerinden okumaya çalışmıştır. Modernleşme hareketleri içerisinde farklılaşan ve değişen Osmanlı-Türk kadınının konumunu analiz etmiştir. Doğu ile Batı arasındaki farkı kadının konumu üzerinden resmetmeye çalışmıştır. Kadın meselesini bir medeniyet ve kültür meselesi olarak algıladığı için kadınların toplumsal değişimlerini, özel alandan çıkıp kamusal alana girişini göstermeye çalışmıştır. Göle, İslamcı kadınların toplumsal hayata çıktıkça kadın-erkek ilişkilerini sorgulayarak Müslüman kadın kimliğini yeniden şekillendirdiklerini, feminizme yaptığı göndermelerle çocukların anası, erkeklerin eşi, İslamcılığın simgesi tanımından uzaklaşarak nesne konumundan özne konumuna geçtiklerini ifade etmektedir. Kadınların siyasi kimlik kullanarak güç elde ettiklerini, kültürel İslam'ın ortaya koyduğu Müslüman tanımını zorlayarak kadın-erkek ayrışmasına zemin hazırladıklarını dile getirmektedir. Kadınlar annelik ve eşlik görevlerinden bağımsız, birey olarak kendilerini savunmakta ve “özel hayat” istemektedirler. Her ne kadar kadının gereksinimi gibi algılsa da aslında erkeklerin gereksinimi olan İslamiyet'in korumacı anlayışına karşı çıkmaktadırlar. Müslüman kadının üzerindeki baskı konusunda batıyı ve gelenekleri değil Müslüman erkekleri suçlamaktadırlar. Nitekim Göle de kadınların İslamcı siyaset içerisindeki rolünü alet edilme olarak açıklamaktadır. Müslüman kadınlar örtündükleri halde kamusal alanlarda görünür olmakta, dinsel edep kurallarını ve seküler feminist benlik anlayışını değiştirmektedirler. Müslümanlıkla modernliği harmanlamanın yollarını aramakta ve bu şekilde ikisini de dönüştürmektedirler. Makalenin temel tezi İslamcı hareketler içerisindeki kadınların, kendisini ev işlerine adanmış, eğitimsiz, pasif Müslüman kadın profilinden tamamen farklı oldukları, bu kadınların sofu-geleneksel, kamusal-modern arasındaki sınırları yok ederek göze battıkları yönündedir. Göle, İslamcı kızların ilerici-gerici, okumuş-cahil, aydın-Müslüman gibi kategorileri altüst ettiğini, okumuş Müslüman profilinin medeniyet reddini simgelediği kadar, Batıcı seçkinlerin iktidar alanlarına da meydan okuduğunu ifade etmektedir. Müslüman kadınların hem kamusal hem de sofu olduklarını ve böylece din ile toplumsal cinsiyetin yok olması arasındaki sınırları yok ettiklerini belirtmektedir. İlk zamanlar siyasal söylemin etkisi altında kalan kadınların zamanla seslerini çıkarmaya başladıkları, kendi haklarını güçlü bir sesle talep etmeleri toplumsal bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Yazar

¹ Bu makale “Nilüfer Göle'nin Eserlerinde Din ve Kadın” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

İslamcı hareketler içerisindeki kadınları, örf ve adetlerini bırakmayan geleneksel kadınlarla aynı kefeye koymayı mümkün görmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Nilüfer Göle, İslamcı Hareketler, Kamusal Alan, Kadın.

Women in Nilüfer Göle's Works

Abstract

In this study, it is evaluated how Nilüfer Göle, who has made very important studies on Islamism, secularism and modernism, deals with the issue of "women", which she considers more important than citizenship rights, in her works. The scope of the study examines the author's approach to the issue of women, which is the most visible symbol of the Islamist movements that emerged with the modernization movements in Turkey since 1980. Göle conducted her research on women mostly on women in the Islamist movements. Especially after 1980, the most important element of the Islamist movements has been women. Nilüfer Göle witnessed important events in these years and had a sociological perspective in this period. She tried to read the history of Turkish modernization through Islamist women. He analyzed the position of Ottoman-Turkish women, who differentiated and changed within the modernization movements. She tried to portray the difference between the East and the West through the position of women. Since she perceived the women's issue as a civilization and culture issue, she tried to show the social changes of women and their entry into the public sphere from the private sphere. Göle states that as Islamist women come into social life, they reshape the Muslim female identity by questioning the relationship between men and women, and with references to feminism, they move away from the definition of the mother of children, the wife of men, the symbol of Islamism, and move from an object position to a subject position. He states that women gain power by using their political identity, and that they prepare the ground for the separation of men and women by forcing the definition of Muslim put forward by cultural Islam. Independent of their motherhood and companion duties, women defend themselves as individuals and want a "private life". Although it is perceived as the need of women, they actually oppose the protectionism of Islam, which is the need of men. They blame Muslim men, not the West and traditions, for the oppression of Muslim women. As a matter of fact, Göle also explains the role of women in Islamist politics as being used. Even though Muslim women are veiled, they are visible in public spaces and change religious decency and secular feminist self-concept. They seek ways to blend Islam and modernity, and in this way they transform both. The main thesis of the article is that women in Islamist movements are completely different from the profile of uneducated, passive Muslim women who are devoted to housework, and that these women stand out by destroying the boundaries between pious-traditional, public-modern. Göle states that Islamist girls overturn categories such as progressive-regressive, educated-ignorant, enlightened-Muslim, and that the educated Muslim profile symbolizes the rejection of civilization as well as challenging the power areas of the Westernist elites. He states that Muslim women are both public and pious, thus destroying the boundaries between religion and the extinction

of gender. It is considered as a social movement that women, who were under the influence of political discourse at first, started to speak out over time and demand their own rights with a strong voice. The author does not consider it possible for a sociologist to equate women in Islamist movements with traditional women who do not abandon their customs.

Keywords: Sociology of Religion, Nilüfer Göle, Islamist Movements, Public Space, Women

Giriş

1953 yılında Ankara’da doğan Nilüfer Göle, Cumhuriyete kendini adanmış bir ailenin ferdidir. Babası, eski Cumhuriyet Halk Partisi Kars milletvekili Turgut Göle’dir. Nilüfer Göle, Ankara Koleji’ndeki eğitiminden sonra (ODTÜ) Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Paris Üniversitesi’nden mezun olmuştur. Doktorasını sosyoloji alanında Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales’da, Paris’te ünlü Profesör Alain Touraine’nin yanında “Mühendisler ve İdeoloji” adlı çalışmasıyla tamamlamıştır.² Bu çalışma, hem onun için hem de Türkiye için sancılı bir döneme tekabül etmektedir. Araştırmasını 12 Eylül 1980 darbesinden birkaç gün önce tamamlamıştır. Doktora tezini yazıp Türkiye’ye döndükten sonra üniversiteli genç kızların başlarını örtmeleri ve bu eylem etrafında vuku bulan tartışmalar Göle’nin dikkatini çekmiştir. Hem Türk entelektüeli, hem de bir kadın olarak duyduğu rahatsızlıktan dolayı kadın meselesi üzerine çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Bu dönemde üniversite kampüslerinde örtünerek ortaya çıkan öğrencilerin, Anadolu’nun alışlagelmiş, muhafazakâr ailelerdeki İslami örtünme biçimlerinden farklı bir Müslüman kadın profili olması Göle’nin dikkatini çekmiştir. Bu kadınlar kendi istekleriyle mi başlarını örtüyorlar? İslam’da özne olarak kadının yeri yoksa bunlar kimdir? İslamcı hareketler içerisinde kadınlar aktörler mi? Nilüfer Göle kadınlarla ilgili çalışmalarına bu sorulara aradığı cevaplarla başlamıştır.

Kadın konusu tarihsel süreç içerisinde her dönemde tartışma konusu olmuştur. Çünkü kadın hem İslami toplumsal yapının hem de tarihsel dönüşümün en önemli sembolüdür. Türkiye’de de kadın hareketi, diğer toplumsal hareketler gibi, içinde bulunduğu sosyal ve siyasal şartlara göre şekillenmiştir. Cumhuriyetle birlikte her ne kadar kadın hakları konusunda önemli gelişmeler yaşansa da 1970’lerde özellikle İran devriminden sonra İslami hareketlerin ortaya çıkmasıyla kadın konusu yeniden gündeme gelmiştir. Özellikle 1980’den sonra İslamcı hareketlerin en önemli unsuru kadın olmuştur. Nilüfer Göle bu yıllarda önemli olaylara şahit olmuş, sosyolojik bakış açısına bu dönemde sahip olmuştur. Türk modernleşme tarihini İslamcı kadınlar üzerinden okumaya çalışmıştır. Modernleşme hareketleri içerisinde farklılaşan ve değişen Osmanlı-Türk kadınının konumunu analiz etmiştir. Doğu ile Batı arasındaki farkı kadının konumu üzerinden resmetmeye çalışmıştır. Kadın meselesini bir medeniyet ve kültür meselesi olarak algıladığı için kadınların toplumsal değişimlerini, özel alandan çıkıp kamusal alana girişini göstermeye çalışmıştır.

---

² Vikipedi, “Nilüfer Göle”, (Erişim 20 Kasım 2022).

Türkiye’de Kadın Hareketleri

Dünyada kadın hareketleri ilk olarak 17. Yüzyılda Batıda feminizmin doğuşuyla ortaya çıkmış ve oradan tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye’deki kadın hareketlerine bakıldığında ise bu süreç 19. Yüzyılın sonuna kadar gitmektedir. II. Meşrutiyet döneminde kadınlar dernekler kurmuş ve yayınlar çıkarmışlardır. Osmanlı zamanında belli kalıplarla sınırlandırılan kadınlar ilerleyen zamanlarda çalışma ve toplum hayatına katılma, eğitim hakkı vb. talepleriyle gündeme gelerek kadın hareketlerinin nüvelerini atmışlardır. Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı’nın son dönemlerinde sayıca az da olsa bürokraside görev almaya, kamusal alanlara çıkmaya, çalışma hayatına katılmaya başlamışlardır. Osmanlı kadınları dergi, gazete ve benzeri basın araçları üzerinden tartışmalara konu olmuş, dernek, vakıf vb. üzerinden de toplantılara katılarak bir ‘kamusal alan’ oluşturulmasına ve genişletilmesine katkıda” bulunmuşlardır.³

Cumhuriyet öncesi kadının konumuna bakıldığı zaman Tanzimat döneminde kadınlara ilk defa ilköğretim üstü bir okul okuma imkânı tanınmış ve arazi miras paylaşımında kadınlar erkeklerle eşit tutulmuştur. Bu dönemde kadın meselesi daha çok bir sorun olarak edebi eserlerde işlenmiş ve kadının basın hayatına katılmasıyla da kadın dergileri çıkmaya başlamıştır. Bunun dışında kadınlarla ilgili çok bir gelişme olmamıştır. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde ise Tanzimat’ta ekilen tohumlar filizlenmeye başlamıştır. Sosyal ve siyasi gelişmelerle birlikte kadınlara yükseköğrenim görme hakkı verilmiştir. Tüm bu gelişmeler kadınların çalışma hayatına katılmasına zemin hazırlamıştır. Birinci dünya savaşında erkekler orduya gidince kadın memurlar ve kadın işçiler alınmış hatta orduya da memur ve işçi olarak alınmışlardır. Meşrutiyet döneminde kadınlar daha çok yardım kuruluşlarında görev almışlar, çalışma hayatına katılma, eğitim görme gibi konularda ciddi mücadeleler vermişlerdir. Ancak bu mücadeleler ülke genelinde bir yayılma gösterememiştir.⁴

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ülkede yeni bir dönem başlamış ve pek çok yenilikler meydana gelmiştir. Mustafa Kemal kadınların sosyal ve siyasal hayatta hak ettikleri konumu elde etmeleri için birçok düzenlemeler yapmıştır. 3 Nisan 1930’da Belediye seçimlerinde seçme seçilme hakkı, 26 Ekim 1933’te muhtarlık ve köy heyetlerine seçme ve seçilme hakkı, 5 Aralık 1934’te milletvekili seçme ve seçilme hakkı o dönemde kadınlara verilen siyasi haklardandır.⁵ Yine medeni kanunun kabul edilmesiyle birlikte küçük yaşta evlilik ve birden fazla kadınla evlilik yasaklanmış, dini nikâh yerine resmi nikâh getirilmiş, boşanma halinde kadın ve çocuk hakları gözetilerek kadının hukuki hakları güvence altına alınmıştır. Miras hukukunda erkeklerle eşit haklara sahip olmasıyla kadınların statüsünde iyileştirmeler amaçlanmıştır.⁶

³ Serpil Çakır, *Osmanlı’da Kadın Hareketi*, (İstanbul: Metis Yayınları, 1996), 214.

⁴ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), 127-128.

⁵ Hülya Yalçın, *Cumhuriyet Dönemi Kadın İmajı İnşası (1928-1938)*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 68.

⁶ Yalçın, *Cumhuriyet Dönemi Kadın İmajı İnşası (1928-1938)*, 78.

1980 yılından sonra yapılan çalışmalar göstermiştir ki; kadınların eşitlik ve yurttaşlık mücadelesi adına gösterdiği çabalar, kadınların statüsündeki köklü dönüşümün gerçekleşmesinde çok büyük bir etkidir. 1980'den itibaren ortaya çıkan bağımsız kadın hareketlerinin güç kazanmasında cumhuriyet tarihinde ortaya çıkan kadın-erkek eşitliği politikası etkili olmuştur.

Türkiye'de kadın hareketlerinin en yoğun olduğu dönem 1960'lı ve 1970'li yıllardır. 1960 Anayasası'nın getirdiği rahatlık, liberalleşme ve özgürleşme hareketleriyle kadın hareketlerinin artması doğru orantılıdır. Kadın hareketleri cumhuriyet sonrası dönemde devletin sahip olduğu anlayışlar kapsamında gelişme göstermiştir. 1970'lerin sonuna doğru gelindiğinde ise kadınla alakalı eski sorunlara çözüm arayışları ve yeni sorularla ilgili eleştirel bir söylem meydana çıkmıştır. Bu süreçte 1970'li yılların ortalarında eşitsizliklerin sebebi az gelişmişlik, dini etkiler, gelenek ve görenekler olarak değerlendirilmiştir.⁷

Nilüfer Göle'ye göre çok evlilik ve örtünme kadının ilerlemesine engel olmaktadır. Radikal Batıcılar, toplumu modernleştirmek için kadının İslami gelenekten kopartılarak özgürleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.⁸ Göle, Türkçülüğe göre kadının geri kalmışlığının sebebinin eski Türk geleneklerinden kopuş olduğunu ifade eder. Eski Türk geleneklerine bakıldığı zaman erkeklerle kadınlar eşit konumdadır. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra Arap ve Fars geleneklerinden etkilenmiş ve zamanla kendi geleneklerinden kopmuşlardır. Hatta Ziya Gökalp, Türk gelenekleri önemsense hem Türk kadını modernliğe ulaşacak hem de Batı taklitçiliğinden uzaklaşılacağını dile getirmektedir.⁹ İlimli Batıcılardan Rıza Tevfik ve Celal Nuri gibi isimler bu geri kalmışlığın sebebinin İslam dini değil, toplumda var olan sosyal düzen olduğunu ileri sürmüştür. Hatta Rıza Tevfik, bizzat İslam'ın kadınları haklarına kavuşturduğunu düşünmektedir.¹⁰

Türkiye'de 1980 darbesinden sonra kadınlar sayıca az da olsa ataerkil yapıya meydan okuyarak radikal çıkışlar yapmışlar ve bağımsız bir kadın hareketi meydana çıkmıştır. Bu dönemde kadınlar pek çok sorunlarla da karşılaşmıştır. Fakat birçok kadın bu sorunlara karşı ciddi mücadeleler vermiştir. Hareket kendiliğinden oluşmuş ve devletten bağımsızdır. Bu gruplara dâhil olmayan gazeteciler, yazarlar ve sanatçılar da kadın hareketlerini desteklemişlerdir. Bu kadınların hedefi karşılaştıkları sorunlara çözümler aramaktır.¹¹ 1980'li yılların sonuna doğru feminist hareketler artık kurumsallaşmaya başlamıştır. Kurumsallaşma esas olarak üniversiteler, kütüphaneler ve devlet kurumlarında oluşmuştur. Feminist hareketlerin en verimli sonuçları siyasi ve resmi alanda gerçekleştirilen olumlu değişikliklerdir. Sinemada kadın konusunun işlenmesi, televizyonlarda ve

---

⁷ Meltem Beyrağdar, *1980'lerden Günümüze Türkiye'de Kadın Hareketi ve Politikalarının Siyasal ve Toplumsal Yansımaları Ve Dönüşümü*, (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 67-68.

⁸ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2011), 49.

⁹ Göle, *Modern Mahrem*, 67-68.

¹⁰ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, 68.

¹¹ Yeşim Arat, "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm'in Uzantısı" *Toplum ve Bilim Dergisi*, 53(1991), 10.

gazetelerde kadın konulu tartışmalar, feminist hareketlerinin olumlu sonuçlarının yankılarıdır.¹² 1980 yılını genel olarak değerlendirdiğimizde bu dönemde kadın konusunda önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. Türkiye’de bu dönemde kadın haklarıyla alakalı birçok dernek ve kuruluşun olduğu görülmektedir. Bu alanda yazılmış kitaplar Türkçeye çevrilmiş ve yayın organları kurulmuştur. Bu çalışmalara ek olarak konu liberal kadın hareketleriyle kısıtlı kalmamış değişik bakış açıları da geliştirilmiştir. Kadınların kolektif bir biçimde örgütlenmesi 1980 ve sonrasındaki hareketlerle hız kazanmıştır.¹³ Kadın hareketi tarafından 1980’li yıllardan günümüze yürütülen farklı faaliyetler ve etkinlikler sadece kadınlar bakımından önemli kazanımlar sağlamakla kalmamış, Türkiye’de demokratik muhalefeti güçlendirerek demokratikleşme mücadelelerine de son derece önemli bir katkı sağlamıştır.¹⁴

1990’larda ise kadın hareketi kadınların yaygın katılımıyla büyük şehirlerin dışına çıkmaya ve ülke geneline yayılmaya başlamıştır. 1990’lı yıllardan itibaren kadın siyasi olarak var olmaya başlamıştır. 25 Ekim 1990 tarihinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSGM), ardından 1991 Yılında Kadın ve Aile Bakanlığı kurulmuş ve başına Güler İleri getirilmiştir. Yine 6 Temmuz 1991 yılında Lale Ataman Türkiye’nin ilk kadın valisi olarak Muğla’da göreve başlamıştır. Tansu Çiller 13 Haziran 1993 tarihinde Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olarak seçilmiştir.¹⁵

1990’ların sonundan itibaren 2000’li yıllara gelindiğinde üniversitelerde kadın hareketleriyle alakalı birtakım etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kadın hareketleri iki farklı yolla kurumsallaşmıştır. İlki; kadın konusuyla alakalı çalışmalar için araştırma ve uygulama merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerin amacı; kadının toplumsal statüsü, problemleri, şiddet, sağlık ve eğitim konularıyla ilgili araştırmalar ve incelemeler yapmaktır. Seminer, panel, söyleşi ve sunumlarla kadınların toplumsal farkındalığı artırılmak istenmiştir. Kurumsallaşmanın diğer yönü üniversitelerde benzer kadın etkinlikleriyle gerçekleştirilmiştir.¹⁶

Nilüfer Göle’nin Eserlerinde Kadın

Kadının İslam toplumlarındaki hukuki siyasi, sosyal ve ekonomik alandaki konumunu iki unsur belirlemiştir. Biri dini kurallar, diğeri ise sosyal çevre, etnik yapı ve İslam öncesinden gelen kültür mirasıdır. Bu sebeple İslam dünyasında kadın her dönemde ve her yerde aynı konumda değildir. Aynı bölgedeki kadınların bile köyde veya şehirde yaşamalarına bağlı olarak farklılıklar olmuştur. Fakat bu İslam’daki kadınların farklı kimlikleri temsil ettiği anlamına gelmemelidir. Kadınlar sosyal, ekonomik ve hukuki bakımdan her dönemde ortak çizgilere sahip olmuşlardır. Klasik İslam

¹² Begüm Şeyma Çeşnigil, *1980 Sonrası Türkiye’de Kadın Hareketi ve Özel Olanın Politikleşmesi*, (Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 40.

¹³ Beyrağdar, *1980’lerden Günümüze Türkiye’de Kadın Hareketi ve Politikalarının Siyasal ve Toplumsal Yansımaları ve Dönüşümü*, 69.

¹⁴ Serap Suğur, “Türkiye’de Kadın Hareketi”, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Ed. Feryal Aysin Koçak Tufanoğlu, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019), 231.

¹⁵ Esra Sezer, *Türkiye’de Kadın Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Tekirdağ Örneği*, (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 117.

¹⁶ Beyrağdar, *1980’lerden Günümüze Türkiye’de Kadın Hareketi ve Politikalarının Siyasal ve Toplumsal Yansımaları ve Dönüşümü*, 78.

dönemindeki anlayışa bakıldığında zaman İslam diniyle birlikte kadının hukuki, sosyal ve ekonomik konumunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Kur'an insan olması bakımından kadını erkeklerle eşit tutar. Kur'an, hem hak ve sorumluluklar konusunda hem de yaratılış konusunda erkeklerle eşit bir kadın profili sunmaktadır. Fakat İslam toplumlarına bakıldığında uygulamaların her zaman bu esaslara göre şekillenmediği görülmektedir. Ataerkil aile yapısı ve bu anlayışla birlikte kadın haklarını sınırlandıran zihniyet, ayetleri bu minvalde yorumlamış hatta sıhhati şüpheli olan hadisleri yaygınlaştırarak bu amaçlarına zemin hazırlamıştır.¹⁷ Kadının klasik dönemdeki konumu 19. Yüzyıla gelinceye kadar köklü bir değişikliğe uğramamıştır. 19. Yüzyıldan sonra modernleşme (Göle, modernleşme kavramını çağdaşlaşma kavramıyla anlamdaş kabul etmektedir.)¹⁸ hareketleriyle birlikte Batıda ortaya çıkan gelişmeler İslam dünyasını da etkilemiştir. Osmanlı devleti ve ona bağlı eyaletlerde ortaya çıkan kız liseleri, kızların üniversiteye alınması, basında kadın hakları konusunda yayımlanan yazılar kadın hareketlerinin gelişmesini hızlandırmıştır. Neticede İslam toplumlarındaki kadın anlayışına ciddi eleştiriler gelmeye başlamıştır.¹⁹

“Müslüman kadın”, İslam dininin emirlerini benimseyip uygulamaya çalışarak içinde bulunduğu toplumda varlığını koruyan kimsedir. Müslüman kadın imajı, İslam dünyasında ve Batı dünyasında çok da olumlu değildir. Bunun nedeni; İslam dünyası kadını eve hapsedip, sosyal hayatlarını kısıtlayıp, fikren ve dinen eksik görürken Batı dünyası da İslam'a saldırarak bu imajı zedelemektedir. Bu yüzden kadının kamusal alanlarda görünmesi oldukça ses getirmektedir.²⁰

Göle, Türkiye'de kadın ve kadın haklarının yurttaşlık haklarından daha önemli olduğunu vurgular. İslami aile hukukunun kaldırılması, kadınlara yurttaşlık haklarının verilmesi, karma eğitimin zorunlu hale getirilmesi, başörtüsünün çıkartılması gibi durumların kadınların vatandaşlık hakkını ve kamusal görünürlüğüne garanti altına aldığını ifade ederek kadınların kamusal hayata katılmasıyla birlikte modern seküler hayata giriş yapıldığını ifade eder. Ona göre kadınlar toplumsal bütünün en büyük simgesidir ve bedensel görünürlükleri veya erkeklerle karışık ortamlarda görünmeleri Müslüman bir toplumda modernleşme hareketlerinin başladığını göstermektedir.²¹

Modernleşme hareketleriyle tartışılmaya başlanan kadın konusunda Batıcı seçkinler, Batı'nın tüm ekonomik, teknolojik eğitim şeklini alarak, dine mesafe konulması gerektiğini, ancak bu şekilde bir kurtuluşun olacağını düşünerek Batıcı seçkinler Batı modernliğine ulaşmak için kadının geleneklerden arınması gerektiğini ifade ederken, gelenekçiler toplumsal ahlakın korunabilmesi için kadın-erkek ilişkilerinde şeriatın gerekli olduğu savunmuşlardır.²² II. Meşruiyetle birlikte kadınlar toplumsal alanlara çıkmış ve kamusal alanlarda görünür olmaya başlamışlardır. Kadının görünürlük

¹⁷ Mehmet Akif Aydın, “İslam'da Kadın”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/ 86-87.

¹⁸ Göle, *Melez Desenler*, 7.

¹⁹ Aydın, “İslam'da Kadın”, 93.

²⁰ Nesibe Yazar, *Müslüman Kadınların Toplumdaki Görünürlüğü: Anader ve Akadder Örneği*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 6.

²¹ Nilüfer Göle, *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017c), 102-103.

²² Göle, *Modern Mahrem*, 53.

kazanması siyasi tartışmaları beraberinde getirmiştir.²³ Bu tartışma Batıcı Seçkinler ve gelenekçi İslamcılar arasında olmuştur. Fen, iktisat ve teknoloji gibi bilimler dışında Batı'dan bir şey alınmaması gerektiğini savunan, Batı'nın zaten manevi ve ahlaki anlamda bir çöküş içinde olduğunu düşünen gelenekçi İslamcılara göre kadının örtünmesi yozlaşma karşısına bir set olarak görülürken, batıcı seçkinler örtünmeyi çağdaşlaşma yolunda bir engel olarak görmüşlerdir. 1980 döneminden bugüne bakıldığı zaman bu iki kesim arasındaki en büyük tartışma konusu kadının örtünmesidir.

Göle kadınların kamusal alanlarda görünür olmasını Kemalizm'in teşvik edip siyasal zemine oturttuğunu söyleyerek medeni kanunu örnek gösterir.²⁴ Kadınların hem kamusal alanda hem de bedensel açıdan görünürlük kazanmaları ve yüceltilmeleri Türkiye'deki toplumsal hayatın laikleştirilmesini sağlamıştır. 1980 dönemine gelindiğinde ise gerek feminizm gerekse modernleşme hareketleri sonucu kadınların kamusal alanlarda görünür olmaları desteklenmiş ve kadınlar, erkeklerle eşit imkânlardan faydalanmaya, eğitim görmeye, çalışma hayatına atılmaya başlamışlardır. İslamcı hareket içerisindeki kadınların özellikle eğitim, çalışma hayatı ve siyasete katılma gibi taleplerle gündeme gelmesi, Türk toplumunda kadın konusunda yeni bir tartışma alanı yaratmış ve kamusal alanda başörtü meselesi Türkiye gündeminin en hareketli konulardan birisi olmuştur. 1980 yılından 1990 yılına kadar kamuoyunda başörtüsü meselesi tartışılmıştır. Başörtü meselesinin her Müslüman kadının hakkı olduğunu ifade eden İslamcı kesime karşı Kemalist kadınlar çeşitli dernekler kurmuş, bu derneklerin çatısı altında toplanarak İslami hareketler karşısında en güçlü savunmayı yapmışlardır. Kadın siyasi kavgaların simgesi olmanın ötesinde, kamuoyunu yönlendiren siyasi bir aktör olmuştur.²⁵

İslamcı hareketler Türkiye'de 1950'li yıllarda ortaya çıkmış ve 1980 sonrası dönemde gelişmeye başlamışlardır. Göle'ye göre hayatın İslamlaştırılmasının en büyük simgesi kadınların örtünmesidir. İslamcı siyaset kadının cemaat içerisindeki konumunu tayin etmekte ve temel konu kadının cinsiyeti olmaktadır. Göle'ye göre İslami hareket, bütün toplumlarda kadınların örtünmesiyle görünür olmuştur. Gündelik hayat tarzının İslamlaştırılmasını örtü simgelemekte ve mekânsal örgütlenmenin farklı kavramlarını ifade etmektedir. Örtünme bir yönüyle kadının namusunu, faziletini, cinsiyet ayrımını, kadının toplumsal hayata katılması noktasındaki yasaklara dayalı geleneksel bakışı hatırlatmakta, diğer yönüyle de kadınların bugünkü örtüsü İslami kimliğin aktif ve gönüllü olarak yeniden uyanışını temsil etmektedir. Yani yeni örtü; eğitimsiz, pasif, kendisini ailesine adanmış, evinden çıkmayan, uysal Müslüman kadın profiliyle hiç bir ortak nokta bırakmamıştır.²⁶

Göle, İslamcı hareketlerin birçok ülkede modernleşme süreçlerinin sonunda ortaya çıktığını, bu sürece bağlı olarak da sosyal akışkanlığı ifade ettikleri ölçüde modernleşmenin ürünü olduklarını savunur. İslamcı hareketlerin ardında yeni aktörlerin olduğunu hatırlatarak, öğrenim görüp meslek

---

²³ Göle, *Modern Mahrem*, 73.

²⁴ Göle, *Modern Mahrem*, 105.

²⁵ Göle, *Modern Mahrem*, 119.

²⁶ Nilüfer Göle, *Melez Desenler*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017a), 110.

edinmeye çalışan türbanlı kızlarla, örf ve adetlerini bırakmak istemeyen çarşafli kızları aynı değerlendirmede ele almayı doğru bulmamaktadır.

1980'lerde başörtülü öğrencilerin eğitim kurumlarında görünmesi İslamcılıktan feminizme, modernizmden laikliğe birçok konuya tartışma zemini hazırlamıştır. 1980'li yıllarda kadınlar ve İslamcı hareketler daha çok siyasal söylemin etkisi altındadır. İslamcı yazarlar, kadın-erkek arasında aslında bir eşitsizliğin olmadığını biyolojik olarak kadın fitratının erkek fitratından zayıf olduğunu, duygusal olarak annelik ve ev içi görevlerine yatkın olduğunu öne sürerek dışarıda çalışması gerekenin erkek olduğunu dile getirmişlerdir. Kadın-erkek ilişkisini eşitsizlik kavramıyla değil adalet ve hak kavramlarıyla okumaya çalışmışlardır. Bu dönemde kadınlar yalnızca görüntü olarak vardır. Kadın ve İslam hakkında konuşmalar yapan, eylemler düzenleyen, kitap yayınlayan hep erkeklerdir. Kadınlar ilk tepkilerini Zaman Gazetesinde dile getirmeye başlamışlardır.²⁷ 1990'lı yıllarda ise kadınlar daha çok modernizm, kapitalizm, Kemalizm üzerine eleştiriler getirme üzerine yoğunlaşmışlardır. 1980'lerde erkeklerin yaptığı konuşmalarda dinleyici koltuğunda olan kadınlar 1994 yılında kurdukları Gökkuşluğu İstanbul Kadın Platformu (GİKAP) ile konferanslarda mikrofonu ele alıp, konferans ve paneller düzenlemeye başlamışlardır.²⁸

Örtünme hareketi şehirli ve Müslüman kadın simgesini kamusal alana taşır. Onu görünür kılarak kadının dış görünürlüğü azaltarak kadınlara cemaat içerisinde yeni roller vermiştir. Kadınlar da bunu İslami siyasete katılarak, yüksek eğitim görerek ve kendi kimlikleriyle görünür olarak icra ederler. İslamcılık yoluyla elde ettikleri bu güçlenme şekli kendi içlerinde bir çelişki oluşturmuştur. Kadınlar bir yandan geleneksel rollerini bir yana bırakıp kariyer edinmiş, profesyonel olmuşlardır. Diğer yandan ise İslami hayat tarzını ve İslami cemaat kavramlarını hayata geçirme görevini üstlenmişlerdir. İslamcılık bir taraftan kadınların görünür olmasını isterken diğer taraftan da bunu kısıtlamıştır. Kadınlar cemaatin huzuru için İslami cemaat kavramını topluma entegre etme noktasında hayata katılırlar ama bu katılma cemaate hizmetle sınırlandırılmış bir katılımdır. İslami hayat tarzının siyasileşmesi kişisel hayat seçimlerini azaltmıştır. Kadınların kontrolü ile kamusal alanın kontrolü amaçlanmıştır.²⁹

Kadınların İslamcı hareketlere katılması istenmeyen sonuçları da beraberinde getirmiştir. İslamcı kadınlar eğitim görüp, meslek sahibi olup kamusal alanda görünmeye başladıkça ev içi rollerini en önde gelen sorumluluk olarak gören gelenek ve yorumları eleştirmişlerdir. Müslüman ülkelerde bazı İslamcı kadınlar Batı feminizmine atıfta bulunarak İslam'daki ahlâklaştırıcı kadın tanımından uzaklaşmışlardır. Bütün toplumlarda ataerkil bir baskının olduğunu öne sürerek, İslamcı erkek öncülerin aşağılayıcı düşüncelerini reddetmişlerdir. Kendilerine verilen ev içi rollerin, Müslüman erkek profilinin kimliğini pekiştirmeye yaradığını iddia etmişlerdir. Bu kadınlara göre suç İslam'ın değil, kadınları baskı altında tutan Müslüman erkeklerde ve Batı değerlerindedir. Böyle

---

²⁷ Nilüfer Göle, *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017b), 50-53.

²⁸ Göle, *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, 56-57.

²⁹ Göle, *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, 32-33.

yaparak içeri-dışarı kategorilerini altüst ederek, cinsler arası ilişkileri bozma riskine girerler. Ev içi rollerinden bağımsız fakat aynı zamanda kolektif bir hareketin mensupları olarak kendilerine bireysel alan açmak için dışılık değil kişilik sloganı atarlar.³⁰ Göle İslamcı kadınların ortaya çıkmasıyla birlikte kadın-erkek ilişkilerinin yeniden sorgulandığını ve Müslüman kadın kimliğinin yeniden şekillendiğini ifade etmektedir. Kadınların siyasi kimlik kullanarak güç elde ettiklerini, kültürel İslam'ın ortaya koyduğu Müslüman tanımını zorlayarak kadın-erkek ayrışmasına zemin hazırladıklarını dile getirmektedir. Kadınlar kendilerine tanımlanan bütün sıfatlardan sıyrılarak yalnızca kendileri adına özel bir hayat talep etmektedirler. İslam'ın korumacılığı her ne kadar kadının ihtiyacı gibi görülse de aslında erkeklerin ihtiyacı olduğuna vurgu yaparak karşı çıkmaktadırlar. Müslüman kadınlar üzerlerindeki baskının sorumlusu olarak gelenekleri veya Batıyı değil Müslüman erkekleri suçlamaktadırlar.³¹

Türkiye'de üniversiteli genç kızların başlarını örtmeleri ve bu eylem etrafında ortaya çıkan tartışma, Göle'nin örtünme meselesini araştırmasına sebep olmuştur. Dindar bir aileden gelmemesine rağmen örtünme meselesini araştırması ve bu çalışmada objektifliğini koruması büyük bir başarıdır.

Göle'ye göre örtünme, uzun bol elbise giyilmesi, başörtüsünün takılması olarak bilinen, alışlagelmiş bir gelenekten ziyade İslami dindarlık ve yaşam şeklinin siyasal ortamda sahiplenilişidir. Ona göre İslamcılığın en yeni aktörleri kadınlar en büyük simgesi de kadınların örtünmesidir. Müslüman kadınların örtünmesi Doğu ile Batı sınırlarının aşılması olduğunu bir kez daha akla getirmektedir ve İslam'ın Batıya göre ötekiliğini örtü dışında hiçbir sembolün bu kadar net ifade etmediğini belirtir.³² Ona göre örtünmek kadının davranışlarını kontrol altına almakta ve kadının namusu örtüsüyle ilişkilendirilmektedir. Örtü yalnızca bir bez parçası değil kadının hal ve hareketlerinin kontrolünü sağlayan bir unsurdur. Kadının örtüsü toplumsal düzeni sağlayan, cinsiyetler arası sınırı koruyan bir kalkan görevi görmektedir.³³ Örtünme, bir yandan Müslüman kadınları hapsetmekte ve gizlemektedir. Diğer yandan ise kamusal alana çıkmalarını sağlamaktadır. Örtünme, sessiz bir iletişim diliyle toplumsal ahlak kuralları üzerine verilen mücadeleyi hatırlatmaktadır.³⁴ Göle, başörtüsünün dışılığı ortadan kaldırmadığını, hatta başörtüsünün daha dışı olduğunu söyler. Örtünün kadını daha da görünür kıldığını, bir kere kadını unisex (her iki cinsle uygun, tek cins)³⁵ olmaktan çıkardığını söyler.³⁶

Göle'ye göre örtünme, özelde Müslüman kadınların kimliğini onaylanışını genelde ise İslam'ın siyasal vurgusunu ifade etmektedir. Bu bakımdan Müslüman kadının geleneksel örtüsü başörtüsünden farklıdır. Başörtüsü gelenekten gelen, kuşaktan kuşağa aktarılan, kadınlar tarafından

³⁰ Göle, *Melez Desenler*, 142-145.

³¹ Göle, *Modern Mahrem*, 172.

³² Göle, *Modern Mahrem*, 13.

³³ Göle, *Modern Mahrem*, 130.

³⁴ Göle, *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*, 41.

³⁵ Kelimeler.gen.tr, "ünisex" (Erişim 28.10.2022)

³⁶ Nilüfer Göle, *Mahrem'in Göçü*, (İstanbul: Hayy Kitap,2014), 126.

sahiplenilirken, türban ise hayatın geleneksel alanlarından modern alanlarına geçiş yapan, siyasi bir duruş sergileyen kadınlarca sahiplenilmiştir. Yani, örtünme modernleşmemiş Anadolu kültürünün uzantısı değil, gelenekseli temsil etmenin ötesinde modern, eğitilmiş, şehirli kadın imajını oluşturmaya çalışan, kısacası modern eğilimlere sahip çıkmaya çalışan Müslüman kadın profiline yeni bir yön veren ifadedir. Göle, örtünmeyi seküler feminizmin çağdaşı olarak görür. Ona göre kamusal alanlardaki İslam, seküler ve dinsel arasındaki sınırları yok etmekte ve yeni sentezleri de beraberinde getirmektedir.

Göle'ye göre İslamcı kadının örtünmesi Batı medeniyetinin toplumsal hayattaki egemenliğine karşı koymayı sergilemektedir. Batı modernizmi insan vücudunu sekülerleşme (Sekülerleşme kavramını Niyazi Berkes çağdaşlaşma olarak tanımlamaktadır.)³⁷ sürecinin içine sokarak insan iradesinin beden üzerindeki hâkimiyetini arttırmaya çalışmaktadır. Giyim, spor, fiziksel enerji, beslenme alışkanlıkları, insanlar arasında ayırmaya neden olmakta ve modernliğin simgesi haline dönüşmektedir. Spor ve giyim modası, yaşlanmaya karşı durmak isteyen esnek, fit bedenlerin dışa vurum tarzı olmuştur. Bu sekülerleşme sürecine dâhil olmak istemeyen İslamcı kesim, Batı'nın karşısına farklı bir anlambilimle çıkmaktadır. Yaş hiyerarşisine riayet edilmekte, evlilik, bekârlık, yaşlılık, doğum gibi durumlar kişinin davranışlarını ve toplumsal statüsünü belirlemektedir. En ayrıntılı jestlere kadar beden kontrol altına alınmakta, cinsler arası farklılık pekiştirilmektedir. Erkeğe tanınan bakma ve görme ayrıcalığı kadının gövdesini nesneleştirmektedir. Kadın örtü sayesinde bu nesneleşmeye karşı durduğunu düşünse de aslında erkeğin ayrıcalığını dışa vurmaktadır.³⁸

Göle'ye göre, köyde yaşayan bir kadının, göçmen bir işçi olan kadının veya anneannenin başını örtmesi geleneğin veya inancının simgesidir. Bu durum kabul edilebilir ve görünmezdir. Ama genç bir kadının başını örtmesi geleneksel ile sofî, modern ile kamusal arasındaki sınırı yıkar ve göze batar hale gelir. Bu yüzden Göle, bugünkü başı kapalı kadınları, geçmişte özel alanla sınırlandırılmış kadınlarla kıyasladığında daha kamusal ve sofî olduklarını, kendilerine sınırlandırılan geleneksel iç mekânlardan ayrılıp üniversite, siyaset gibi kamusal alanlara girerek görünür olduklarını ifade eder. Bunu yaparken de gerek seküler gerek dinsel için mekânsal bir ihlal gerçekleştirdiklerini söyler. Başörtüsünü savunan kadınlar feministlerin özgürleşme biçimlerine uzak dururlar aynı zamanda İslami kuralların eril yorumlarından da uzaklaşmaya çalışırlar. Hem feministlerin özgürleşme yorumlarından, hem de eril yorumlardan kopuşu simgelerler. Geleneksel olarak kendilerine yüklenen rollerle sınırlanmamak isterler ve seküler bir eğitim almayı talep ederler fakat yine de sofî yanlarını öne çıkartıp sivrilirler. Sofî ile geleneksel arasındaki sınırlarla birlikte seküler ve kamusal alandaki sınırlar da kalkar. Kamusal olduklarını ve sofî olduklarını benimseyen bu Müslüman kadınlar için örtünme simgesi bir değişim geçirmektedir. Bir damga ve aşağılık göstergesi olan örtünme, bir güç göstergesine, bir saygınlık göstergesine ve yeni bir estetik göstergesine dönüşmektedir. Kadının özgürleşmesine dair

---

³⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2003), 18.

³⁸ Göle, *Modern Mahrem*, 182-184.

seküler anlayışlara karşı meydan okuma olduğu gibi örtünmeyi kendi menfaatleriyle özdeşleştiren eril İslam'a da karşı çıkıştır. Örtünün dinsel bir simge olmaktan çıkıp, bir güç, saygınlık ve estetik değere dönüşmesi seküler ve dinsel farklılığının yeni oluşumlara geçmeyi de gerektirmektedir.³⁹

Yani Göle Türkiye'de başörtüsünün siyasal bir simge haline getirildiğini düşünür. Başörtüsü probleminin genç Müslüman kadınların başını kapatmasıyla ortaya çıktığını vurgular. Bir köylünün, göçmen bir işçi kadının veya anneannelerin başını örtüp kapı önlerinde, çarşıda pazarda görünmelerinin bir sorun teşkil etmediğini çünkü göze batmadığını ifade eder. Kamusal alanlarda başörtüsünün görülmesi ise siyasal bir sorundur. Çünkü artık sadece yaşlı kadınlar veya köylü kadınlar değil, üniversitelerde eğitim gören genç Müslüman kadınlar da başlarını örtmektedir. Bu da modern toplumlarda huzursuzluğa sebep olmaktadır. Huzursuzluğun nedeni ise bedensel, mekânsal ve gözle görülebilir olmasıdır.

Sonuç

Göle, 1980 sonrası dönemde etkin olmaya başlayan sosyologlarımızdandır. Kendisini 1980'li yıllarda dünyada ve Türkiye'de meydana gelen önemli olayların içinde bulmuş, Türkiye'nin değişim sinyallerini doğru tespit etmiş ve çalışmalarına bu minvalde devam etmiştir. Özellikle İslam ve İslam'daki kadın algısı üzerine çok başarılı saptamaları dikkat çekicidir. Feminizm kavramına katkı yapan ve o tanımın kamuoyunda oluşturduğu algının toplumsal hayatta dönüşüp yerleşmesine etkisi olan isimlerden biri de Nilüfer Göle'dir.

Kadın konusu modernleşme hareketleriyle birlikte Türkiye'nin gündemine oturmuştur. Özellikle 1980 sonrasında ortaya çıkan yeni İslamcı hareketler kadınların mahrem alanlarını koruyarak kamusal alanlara çıkabilmelerine olanak sağlamıştır. Bu dönemden sonra feminizm hareketleri ve modernleşme hareketleri sonucunda kadınların kamusal alanlarda görünür olmaları desteklenmiş ve kadınlar, erkeklerle eşit imkânlardan faydalanmaya, eğitim görmeye, çalışma hayatına atılmaya başlamışlardır. Göle İslami hareketlerin kadın konusuyla birlikte görünür olduğunu ve hayatın İslamlaştırılmasında en büyük simgenin kadının örtünmesi olduğunu ifade etmiştir. Şehirlerde meydana çıkan türban, İslamcı kadınların kamusal alana dâhil olma taleplerinin simgesi olmuştur. Göle, öğrenim görüp, meslek sahibi olan kadınların hem İslamcılık hem de Kemalizm tarafından ortaya çıkarılan fırsat alanını (Şerif Mardin "fırsat alanı" kavramını bir kimsenin ekonomik statüsünü değiştirmek, geliştirmek ve yükseltmek için kullanabileceği alanların bütünlüğü olarak ifade etmektedir.)⁴⁰ çok doğru kullandıklarını belirtir. Kemalizm'e ve gelenekselliğe karşı oluşan tepki kadın kimliğinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kadınların İslami hareketler içerisindeki durumlarının ise pek göz önünde olmadığını gözlemler. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise daha çok 1980'lerki gibi tepkisel tavır değil, kendi muhasebesini yapan bir İslami söylem ortaya çıktığını, bu dönemde İslamcı kadınların hem toplumdaki yerlerini hem de İslami hareketlerdeki konumlarını

³⁹ Göle, *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*, 57-58.

⁴⁰ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi (Makaleler 4)*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 205.

sorgular hale geldiklerini ifade eder. Kadınlar özel ve kamusal alanlarda kendi konumlarının yeniden tanımlanması gerektiğini dile getirmeye başlamışlardır. 1980 döneminde olduğu gibi oturma eylemi, mitingler yerine daha sosyal platformlarla seslerini duyurma çabasına girmişlerdir. Eğitimli, meslek sahibi ve orta sınıftan gelmeleri bu kadınların en büyük özelliğidir. Bu kadınlar geleneksel kimliklerini, toplumsal kuralları sorgulayarak kendi kimliklerini yeniden inşa etmek istemişlerdir. Göle, bugün Türk toplumundaki İslamcı kadınları yalnızca başlarını örtmeyle değil bu kültürel özellikleri de dikkate alınarak okumak gerektiğini belirterek İslamcı kadın hareketi eğer bir hareket olarak ifade edilecekse dışlanmış kenarda olan grubun yeni kimlik edinme gayesiyle merkeze taşınmasının göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünür.

Nilüfer Göle'nin eserlerinde 1980 döneminde kamusal alanlarda ortaya çıkan başörtülü kadınlarla geleneksel kadın profili karşılaştırılmakta, İslamcı kadınların hem kamusal hem sofu oldukları, modernlikle Müslümanlığı harmanlayarak ikisini de dönüştürdükleri, siyasi kimlik kullanarak güç elde ettikleri vurgulanmaktadır. İslamcı hareketlere katılmalarının beklenmedik sonuçları da beraberinde getirdiği, kadınların İslamcılığın simgesi tanımından uzaklaşarak nesne konumundan özne konumuna geçerek İslami ideolojiyi eleştirmeleri, Müslüman kadın kimliğini yeniden şekillendirmeleri ve bu hedeflerini özerklik içinde ortaya koymaları toplumsal bir hareket olarak değerlendirilmiştir.

Netice olarak Nilüfer Göle yaşadığı dönemle ilgili bir süreç analizi yapmıştır. Bugün Türkiye'nin gelmiş olduğu noktada bahsedilen sorunlar gündem olmakta çıkmıştır fakat tekrar gündem olup olmayacağı belirsizdir. Dolayısıyla Göle'nin o dönemle ilgili analizlerini anlamak, benzer sorunların gündeme gelme olasılığı olan toplumlarda geçmişi anlayıp geleceğe yön verme açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Arat, Yeşim. "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm'in Uzantısı". Toplum ve Bilim Dergisi. 53. (1991), 21-39.
- Aydın, Mehmet Akif. "İslam'da Kadın". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 24/86-94. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Berkes, Niyazi. Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 4.Basım, 2003.
- Beyraçdar, Meltem. 1980'lerden Günümüze Türkiye'de Kadın Hareketi ve Politikalarının Siyasal Ve Toplumsal Yansımaları Ve Dönüşümü. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Çakır, Serpil. Osmanlı'da Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Basım, 1996.
- Çeşniçil, Begüm Şeyma. 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Hareketi ve Özel Olanın Politikleşmesi. Ankara: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Göle, Nilüfer. Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar. İstanbul: Metis Yayınları, 3. Basım, 2017c.

- Göle, Nilüfer. İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri. İstanbul: Metis Yayınları, 5. Basım, 2017b.
- Göle, Nilüfer. Mahrem'in Göçü. İstanbul: Hayy Kitap, 2. Basım, 2014.
- Göle, Nilüfer. Melez Desenler. İstanbul: Metis Yayınları, 5. Basım, 2017a.
- Göle, Nilüfer. Modern Mahrem. İstanbul: Metis Yayınları, 14. Basım, 2011.
- Kurnaz, Şefika. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Mardin, Şerif. "Türkiye: Bir Ekonomik Kodun Dönüşümü", Türk Modernleşmesi (Makaleler 4), İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Sezer, Esra. Türkiye'de Kadın Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Tekirdağ Örneği. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Suğur, Serap. "Türkiye'de Kadın Hareketi". Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Ed. Feryal Ayşın Koçak Turhanoğlu. 217-236. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019.
- Yalçın, Hülya. Cumhuriyet Dönemi Kadın İmajı İnşası (1928-1938). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yazar, Nesibe. Müslüman Kadınların Toplumdaki Görünürlüğü: Anader ve Akadder Örneği. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Vikipedi. "Nilüfer Göle" (Erişim 20 Kasım 2022)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Nil%C3%BCfer_G%C3%B6le
- Kelimeler.gen.tr. "unisex" (Erişim 28.10.2022)
<https://kelimeler.gen.tr/uniseks-nedir-ne-demek-316998>